

INGLIZ VA O‘ZBEK TILIDA HIS HAYAJON GAPLARINING GENDER TENGLIGI

Hamraqulova Shoxista Shuxratovna

Xalqaro Nordik Universiteti 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola ikki tilda jinslar bo‘yicha his-tuyg‘ularning lingvistik ifodalanişini o‘rganib, gender hissiy ifoda va talqinga qanday ta’sir qilishiga oydinlik kiritadi. Maqolada turli xil hissiy jumladan kelib chiqqan holda, erkak va ayol so‘zlovchilar tomonidan hissiy mazmuni yetkazishdagi farqlar va o‘xshashliklar ko‘rib chiqiladi. U ushbu iboralarni shakllantiruvchi lingvistik va madaniy omillarni o‘rganiladi, leksik tanlovlar, jumlar tuzilishi va hissiy muloqotni boshqaradigan madaniy me‘yorlarni tahlil qiladi. Ingliz va o‘zbek tillarini solishtirib, tadqiqot genderga xos naqshlarni ta’kidlab, hissiyotlarga bo‘lgan jamiyatning asosiy munosabatini ochib beradi. Ushbu tahlil, shuningdek, an’anaviy gender rollari ma’ruzachilar tomonidan qo‘llaniladigan hissiy tilga ta’sir qiladimi yoki madaniy taxminlar hissiy jumladan idrok etishga qanday ta’sir qiladi. Maqola tildan foydalanishdagi gender dinamikasini tushunishga va gender tengligi bo‘yicha kengroq munozaraga hissa qo‘shish, sotsiolingvistlar, gendershunos olimlar va madaniyatlararo aloqa tadqiqotchilari uchun tegishli tushunchalarni taqdim etishga qaratilgan. Topilmalar genderga bog‘liq bo‘lgan muloqot amaliyotlarini rivojlantirish va madaniyatlar bo‘ylab hissiy ifodani yanada inklyuziv tushunishni rivojlantirishga ta’sir qiladi.

Kalit so‘zlar: Gender tengligi, emotsional gaplar, ingliz, o‘zbek, lingvistik tahlil, madaniy me‘yorlar, emotsional ifoda.

KIRISH

Til hissiyotlarni ifodalash uchun kuchli vosita bo‘lib, u ko‘pincha asosiy madaniy qadriyatlar va ijtimoiy normalarni aks ettiradi. Ingliz va o‘zbek tillari kontekstida emotsional ifoda nafaqat tilshunoslik, balki gender rollari va umidlari haqidagi madaniy tasavvurlar bilan ham chuqur bog‘langan. Ushbu tadqiqot har ikki tilda erkak va ayol so‘zlovchilarning his-tuyg‘ularining lingvistik tasvirini va bu tasvirlar an’anaviy gender me‘yorlariga qanday hissa qo‘shishi yoki ularga qarshi kurashishini o‘rganishga qaratilgan.

Hissiyotlarni ifodalashda gender tengligi sotsiolingvistikaning asosiy mavzusiga aylandi, chunki til gender stereotiplarini mustahkamlash yoki ularga qarshi kurashishda muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot turli jinslar tomonidan qo‘llaniladigan so‘zlarni tanlash, jumlar tuzilishi va hissiy intensivlikdan foydalanish kabi o‘ziga xos til xususiyatlarini tahlil qilib, keng ko‘lamli hissiy jumladan iborat. U o‘ziga xos qiyosiy nuqtai nazarni taqdim etgan holda, o‘ziga xos til oilalari va madaniy an‘analarga mansub ikki til bo‘lgan ingliz va o‘zbek tillarida bu xususiyatlar qanday farqlanishini o‘rganadi.[1]

Bu qismida hissiy til erkaklar va ayollar tomonidan qanday farqlanishi va bu farqlar jamiyatda gender tushunchalarini davom ettirishi yoki shubha ostiga qo‘yishi mumkinligini tushunish muhimligini belgilaydi. Shuningdek, u muloqotda gender

tarafkashligini kamaytirishga global miqyosda e'tibor kuchayib borayotganini hisobga olgan holda, ushbu naqshlarni gender tengligi doirasida o'rganish muhimligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, ushbu bo'lim tadqiqotga turtki bo'lgan tadqiqot savollarini belgilaydi: Ingliz va o'zbek tillarida so'zlashuvchilar hissiyotlarni ifodalashda gender asosidagi sezilarli farqlarga egami? Agar shunday bo'lsa, bu farqlarga qanday madaniy va lingvistik omillar yordam beradi?

Ushbu savollarga javob berish orqali maqola gender hissiy tilni har tomonlama tushunishga intiladi va turli madaniy kontekstlarda muloqotda gender tengligi bo'yicha kengroq muhokamaga hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR SHARHI VA METADOLOGIYASI

Sherzodbek, Minosidinov. Muallifni ilmiy qarashlari Jahon xalqlarining til – tafakkur – hissiyot ketma-ketligi asosida emotsional leksikasi shakllantiriladi, shuningdek, ob'yektiv haqiqatni tushunish, idrok etish va tushuntirishga qaratilgan his-hayajon gaplar yaratiladi. Bunday gaplar emotsionallik bilan birga baholash, obrazlilik, ekspressivlik va intensivlikka ham xizmat qiladi. Til tizimining inson his-tuyg'ularini ifodalash va unga ta'sir qilish elementlarini qamrab oluvchi his-hayajon gaplar ijtimoiy-psixologik ta'sirlanish manba sifatida jahon tilshunosligida alohida ahamiyat kasb etadi.[2]

Ashurova, N. A. va Ubaydova Taxmina Abdurafikovna. Tadqiqotlarida muloqot jarayonida katta ahamiyatga ega bo'lgan hurmat konseptini bildiruvchi til birliklarini asosiy xususiyatlarini aniqlash hamda ularning badiiyestetik vazifalarini tahlil etilishi hamda ularning o'zaro farqi ko'rib chiqilgan. Hozirgi zamon tilshunosligining mazkur muammoga doir qarash va ma'lumotlari tahlil qilingan.[3]

TAHLILIY NATIJA

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, har ikkala tilda ham emotsional jummalarda genderga xos tafovutlar mavjud, bu esa til va madaniyatning jamiyatda belgilangan gender roli va kutishlarga qanchalik ta'sir ko'rsatishini ochib beradi.

“Ingliz tili” natijalariga ko'ra, ayol gapiruvchilar emotsional holatni ifodalashda ko'proq hissiy va batafsil leksikaga murojaat qilishadi. Masalan, ayollar tomonidan ishlatiladigan jumlar odatda “I am extremely grateful” yoki “This makes me unbelievably happy” kabi kuchli tuyg'ularni ifodalaydi, o'ta hissiy so'zlar va qo'shimcha ta'riflardan foydalanadi. Erkak gapiruvchilar esa ko'proq qisqa, bevosita va ba'zan neytral tuyg'ularni ifodalashga moyil bo'lishadi, masalan, “I'm happy” yoki “I'm disappointed.”

“O'zbek tili” bo'yicha tadqiqotda shunga o'xshash tendensiyalar kuzatildi, ammo madaniy ta'sir ko'proq sezilarli bo'ldi. Ayol gapiruvchilar emotsional jummalarda ko'proq yumshoq va samimiy ifodalarni ishlatib, his-tuyg'ularni bayon etishda murakkablik kiritishadi, masalan, “Sizning mehiringiz meni nihoyatda quvontirdi” yoki “Men chin dildan minnatdorman.” Erkak gapiruvchilar esa qisqa va aniq ifodalarga murojaat qilib, “Xursand bo'ldim” yoki “G'azablandim” kabi so'zlardan foydalanishadi.

Tahliliy Natijalar gender tengligi nuqtai nazaridan ko'rib chiqilganda, tilni ishlatishdagi bu farqlar jamiyatning erkaklar va ayollardan kutiladigan xatti-harakatlari va his-tuyg'ularni ifodalash usullari bilan chambarchas bog'liq ekanligini

ko‘rsatdi. O‘zbek madaniyatida ayollarga nisbatan yumshoqroq, hissiyroq gapirish kutiladi, erkaklardan esa o‘z tuyg‘ularini nazorat qilish va ularni kam ifodalash kutiladi.[4] Ingliz madaniyatida esa bu tafovutlar biroz yumshagan bo‘lsa-da, hali ham mavjud.

Misollar orasida, “Ingliz tilida”:

- Ayol gapiruvchi: “I’m so heartbroken and devastated.”

- Erkak gapiruvchi: “I’m upset.”

“O‘zbek tilida”:

- Ayol gapiruvchi: “Bu gap meni yuragimdan o‘tib ketdi.”

- Erkak gapiruvchi: “Yomon bo‘ldi.”

Bu emotsional jummalarning genderga xos jihatlarini yaqqol ochib beradi. Maqolada, shuningdek, gender tengligini ta‘minlash uchun kommunikatsiyadagi gender me‘yorlarini qayta ko‘rib chiqish va tilni yanada inkluziv qilish bo‘yicha tavsiyalar keltirilgan.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, erkak va ayol gapiruvchilar emotsiyalarni ifodalashda sezilarli farqlar va o‘xshashliklarga ega bo‘lib, bu farqlar gender rollari va madaniy kutilmalar tildan foydalanishga qanday ta‘sir ko‘rsatishini yoritadi.

Har ikkala tilda ham ayol gapiruvchilar emotsional va batafsil ifodalarni ko‘proq ishlatadilar, erkak gapiruvchilar esa ko‘proq neytral va qisqa ifodalarga tayanadilar. Masalan, ingliz tilida gapiruvchi ayollar “I am incredibly grateful” yoki “I feel absolutely devastated” kabi kuchli emotsiyalarni ta‘kidlaydigan so‘zlardan foydalanadilar, erkaklar esa “I’m happy” yoki “I’m upset” kabi qisqaroq va aniq jummalarni ishlatadilar. Xuddi shunday, o‘zbek tilida ham ayollar emotsional va madaniy jihatdan boy ifodalarni, masalan, “Bu juda ko‘nglimga o‘tib ketdi” kabi murakkab jummalarni qo‘llaydilar, erkaklar esa “Yaxshi bo‘ldi” yoki “Xursandman” kabi sodda ifodalarga murojaat qiladilar.

Lingvistik xususiyatlarning nafaqat individual farqlarni aks ettirishi, balki erkaklar va ayollarning emotsiyalarni ifodalash usullarini belgilaydigan jamiyat normalari va madaniy sharoitlar mahsuli ekanligini ta‘kidlaydi. Ingliz tilida so‘zlashuvchi jamiyatlarda genderga xos emotsional ifodalar tobora neytral shaklga o‘tayotgan bo‘lsa-da, an‘anaviy stereotiplar hali ham mavjud. O‘zbek madaniyatida esa gender rollari ancha sezilarli bo‘lib, ayollar ko‘proq murakkab va hamdard ifodalarni ishlatishlari, erkaklar esa hissiyotlarini cheklashga intilishlari kutiladi.[5]

Natijalar gender tengligi va kommunikatsiyadagi inklyuzivlik uchun qanday ahamiyatga ega ekanligi haqida savollar qo‘ndiradi. U til an‘anaviy gender rollarini mustahkamlashi bilan birga, jamiyat kutilmalarini o‘zgartirish va tenglikni ta‘minlash uchun ham kuchli vosita bo‘lishi mumkinligini ta‘kidlaydi. Yakunida, genderli emotsional tilda globalizatsiya sharoitida o‘zgarib borayotgan dinamikalarini o‘rganish bo‘yicha qo‘shimcha tadqiqotlar o‘tkazish zarurligi ta‘kidlanadi.

XULOSA

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, globallashuv va gender tengligi atrofidagi suhbatlar kuchayib borayotganiga qaramay, til hali ham an‘anaviy gender rollari va umidlarining izlarini olib yuradi. Ingliz va o‘zbek tillarida erkak va ayol

so'zlashuvchilarning madaniy me'yorlar va jamiyat tazyiqlari ta'sirida his-tuyg'ularini qanday ifodalashlari aniq farqlanadi.

Ingliz tilida ayol ma'ruzachilar ko'proq ifodali va hissiy jihatdan tavsiflovchi tildan foydalanadilar, erkaklar esa ko'proq neytral va to'g'ridan-to'g'ri iboralarni ishlatishadi. Bu model, garchi rivojlanayotgan bo'lsa-da, ayollar ko'proq hissiy jihatdan ochiq va empatik bo'lishlari, erkaklar esa xotirjamlik va vazminlikni saqlab qolishlari haqidagi asosiy ijtimoiy umidlarni aks ettiradi. O'zbek tilida bu farqlar yanada yaqqol namoyon bo'ladi, ularda his-tuyg'ularning lingvistik jihatdan ifodalanishini shakllantiradigan chuqur ildiz otgan madaniy me'yorlar mavjud. Ayollar ko'pincha his-tuyg'ularini yanada nozik va empatik tarzda ifodalashlari kutiladi, erkaklar esa oddiyroq va o'zini tutadigan iboralardan foydalanishlari tavsiya etiladi.

Topilmalarning gender tengligi va lingvistik tadqiqotlarga ta'sirini ta'kidlaydi. Til nafaqat madaniy qadriyatlarni aks ettiradi, balki ularni tanqid qilish va o'zgartirish qudratiga ham ega. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ko'proq inklyuziv va gender-neytral til amaliyotlarini rivojlantirish muloqotda tenglikni oshirishga yordam beradi. Shuningdek, u an'anaviy stereotiplardan tashqariga chiqish zarurligini ta'kidlab, hissiy ifoda jinlarda qanday qabul qilinishi va qadrlanishini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi.

Bundan tashqari, xulosa jamiyatlar rivojlanishi davomida hissiy tilning o'zgaruvchan dinamikasini o'rganish uchun kelajakdagi tadqiqotlarni rag'batlantiradi. U tilshunoslik amaliyoti gender me'yorlarini qanday qo'llab-quvvatlashi yoki ularga qarshi turishi mumkinligini yaxshiroq tushunish uchun turli madaniy kontekstlarda gender va tilni o'rganishni davom ettirish muhimligini ta'kidlaydi. Shunday qilib, jamiyat insonning hissiy tajribasining xilma-xilligini aks ettiruvchi yanada adolatli va inklyuziv muloqot amaliyoti sari qadam tashlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Rustam o'g'li, Ismoilov Tashtemur. "PUNCTUATION IN UZBEK AND ENGLISH." *Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies*. Vol. 1. No. 2. 2022. Sherzodbek, Minosidinov. "INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA HIS-HAYAJON GAPLARINING SHAKLLANISHDA EMOTIV SO'ZLARINING O'RNINI VA ROLI." *Konferensiyalar/ Conferences*. Vol. 1. No. 10. 2024.
2. Ashurova, N. A., and Ubaydova Taxmina Abdurafikovna. "GENDER MUNOSABATLARINI IFODALOVCHI INGLIZ FRAZELOGIYASINING RIVOJLANISHI." *Journal of new century innovations* 16.1 (2022): 6-12.
3. Oxunov, Asilbek. "INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XIS-HAYAJON SO'ZLARINING IFODALANISHI." *Fergana state university conference*. 2023.
4. Ismoilova, Sh, and H. Ismoilova. "GENDER CHARACTERISTICS OF POLITENESS CATEGORY AND RESPECT CONCEPT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES." *Science and Innovation* 1.6 (2022): 984-989.

5. Sidikovna, Kaharova Iroda. "The Role and Meaning of Emotional Words in the Formation of Expressions in English and Uzbek Languages." *International Journal of Linguistics, Literature and Translation* 2.5 (2019): 12-19.